

PRAVILNIK

O PROTOKOLU POSTUPANJA U USTANOVU U ODGOVORU NA NASILJE, ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE

("Sl. glasnik RS", br. 46/2019 i 104/2020)

Član 1

Ovim pravilnikom utvrđuje se Protokol postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje.

Protokol iz stava 1. ovog člana odštampan je uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 2

Stupanjem na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o Protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje ("Službeni glasnik RS", broj 30/10).

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

PROTOKOL POSTUPANJA U USTANOVU U ODGOVORU NA NASILJE, ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE

UVOD

Prava deteta i učenika u Republici Srbiji ostvaruju se u skladu sa Ustavom Republike Srbije, ratifikovanim međunarodnim ugovorima, Krivičnim zakonikom ("Službeni glasnik RS", br. 85/05, 88/05 - ispravka, 107/05 - ispravka, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19), Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica ("Službeni glasnik RS", broj 85/05), Zakonikom o krivičnom postupku ("Službeni glasnik RS", br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14 i 35/19), Zakonom o prekršajima ("Službeni glasnik RS", br. 65/13, 13/16 i 98/16 - US), Porodičnim zakonom ("Službeni glasnik RS", br. 18/05, 72/11 - dr. zakon i 6/15), Zakonom o opštem upravnom postupku ("Službeni glasnik RS", br. 18/16 i 95/18 - autentično tumačenje), Zakonom o zabrani diskriminacije ("Službeni glasnik RS", broj 22/09), Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici ("Službeni glasnik RS", broj 94/16), Zakonom o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima ("Službeni glasnik RS", broj 32/13), Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 - dr. zakon, 10/19 i 6/20), Zakon o učeničkom i studentskom standardu ("Službeni glasnik RS", br. 18/17, 55/13, 27/18 -

dr. zakon i 10/19 - dr. zakon) (u daljem tekstu: Zakon) i drugim propisima kojima se regulišu prava deteta i učenika, kao i relevantnim međunarodnim aktima koje je ratifikovala Republika Srbija, a kojima se regulišu prava deteta i učenika.

Republika Srbija se ratifikacijom Konvencije o pravima deteta Ujedinjenih nacija ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", broj 15/90 i "Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 4/96 i 2/97 - u daljem tekstu: Konvencija), obavezala da obezbedi ostvarivanje svih prava deteta, a naročito, na zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, potpunu informisanost, na pravično postupanje i zaštitu privatnosti, kao i da detetu koje je bilo izloženo nasilju obezbedi podršku za fizički i psihički oporavak i njegovu socijalnu reintegraciju.

Pravilnikom o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (u daljem tekstu: Pravilnik o protokolu) propisuju se sadržaji i načini sprovođenja preventivnih i interventnih aktivnosti, uslovi i načini za procenu rizika, načini zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, praćenje efekata preduzetih mera i aktivnosti.

Ustanova, u smislu Pravilnika o protokolu, je predškolska ustanova, osnovna i srednja škola i dom učenika. Pod prostorom ustanove podrazumeva se prostor u sedištu i van sedišta ustanove u kom se ostvaruje vaspitno-obrazovni, obrazovno-vaspitni i vaspitni rad, kao i druge aktivnosti ustanove (u daljem tekstu: obrazovno-vaspitni rad).

U primeni Pravilnika o protokolu ustanova je dužna da obezbedi uslove za sigurno i podsticajno odrastanje i razvoj deteta i učenika, zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i socijalnu reintegraciju deteta i učenika koje je izvršilo, odnosno bilo izloženo nasilju, zlostavljanju ili zanemarivanju. U svim postupcima koji se tiču deteta prioritetni princip postupanja je najbolji interes deteta.

Zabrana nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u ustanovi odnosi se na svakog - decu, učenike, zaposlene, roditelje, odnosno druge zakonske zastupnike (u daljem tekstu: roditelj) i treća lica.

OBLICI NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Pod nasiljem i zlostavljanjem podrazumeva se svaki oblik jedanput učinjenog, odnosno ponavljaniog verbalnog ili neverbalnog ponašanja koje ima za posledicu stvarno ili potencijalno ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva ličnosti deteta i učenika ili zaposlenog.

Nasilje i zlostavljanje smatra se nasilje zaposlenog prema detetu, učeniku, drugom zaposlenom, roditelju, odnosno drugom zakonskom zastupniku (u daljem tekstu: roditelj); učenika prema drugom detetu, učeniku ili zaposlenom; roditelja prema svom detetu, drugom detetu i učeniku, zaposlenom kao i prema trećem licu.

Nasilje i zlostavljanje može da javi kao fizičko, psihičko (emocionalno), socijalno i digitalno.

Fizičko nasilje i zlostavljanje je ponašanje koje može da dovede do stvarnog ili potencijalnog telesnog povređivanja deteta, učenika ili zaposlenog; fizičko kažnjavanje dece i učenika od strane zaposlenih i drugih odraslih osoba.

Psihičko nasilje i zlostavljanje je ponašanje koje dovodi do trenutnog ili trajnog ugrožavanja psihičkog i emocionalnog zdravlja i dostojanstva deteta i učenika ili zaposlenog.

Socijalno nasilje i zlostavljanje je ponašanje kojim se isključuje dete i učenik iz grupe vršnjaka i različitih oblika socijalnih aktivnosti, odvajanjem od drugih, neprihvatanjem po osnovu različitosti, uskraćivanjem informacija, izolovanjem od zajednice, uskraćivanjem zadovoljavanja socijalnih potreba.

Digitalno nasilje i zlostavljanje je zloupotreba informacionih tehnologija koja može da ima za posledicu povredu druge ličnosti i ugrožavanje dostojanstva i ostvaruje se slanjem poruka elektronskom poštom, SMS-om, MMS-om, putem veb-sajta (web site), četovanjem, uključivanjem u forume, socijalne mreže i sl.

Osim navedenih oblika, nasilje i zlostavljanje prepoznaje se i kroz: zloupotrebu, seksualno nasilje, nasilni ekstremizam, trgovinu ljudima, eksploataciju deteta i učenika i dr.

Zloupotreba deteta i učenika je sve ono što pojedinac, odnosno ustanova čini ili ne čini, što negativno utiče, nanosi štetu, uskraćuje ili smanjuje mogućnost za bezbedan i zdrav razvoj i dovodi ga u nemoćan položaj prema pojedincu ili ustanovi (zloupotreba u sportu, u političke, verske, komercijalne i druge svrhe). Zloupotreba podrazumeva i prekomerno podsticanje, odnosno psihološki pritisak na dete i učenika od strane roditelja ili nastavnika radi postignuća koja mogu da imaju za posledicu ugrožavanje normalnog psihofizičkog i socijalnog razvoja i najboljeg interesa deteta.

Seksualno nasilje i zlostavljanje je ponašanje kojim se dete i učenik seksualno uznemirava, navodi ili primorava na učešće u seksualnim aktivnostima koje ne želi, ne shvata ili za koje nije razvojno dorastao ili se koristi za prostituciju, pornografiju i druge oblike seksualne eksploatacije.

Nasilni ekstremizam je promovisanje, zagovaranje, podržavanje, pripremanje i učestvovanje u ideološki motivisanom nasilju za ostvarivanje društvenih, ekonomskih, verskih, političkih i drugih ciljeva.

Trgovina ljudima je vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje ili primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem u cilju eksploatacije.

Eksploatacija je rad koji nije u najboljem interesu deteta i učenika, a u korist je drugog lica, ustanove ili organizacije. Ove aktivnosti mogu da imaju za posledicu ugrožavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja, moralnog, socijalnog i emocionalnog razvoja deteta i učenika, njegovu ekonomsku zavisnost, uskraćivanje prava na obrazovanje i slobodu izbora.

Zanemarivanje i nemarno postupanje je propuštanje roditelja, druge osobe koja je preuzela brigu o detetu i učeniku, ustanove ili zaposlenog da u okviru raspoloživih sredstava obezbedi uslove za pravilan razvoj deteta i učenika u svim oblastima, a što može da naruši njegovo zdravlje i razvoj.

Zanemarivanje u ustanovi obuhvata: uskraćivanje pojedinih oblika obrazovno-vaspitnog rada neophodnih detetu i učeniku; nereagovanje na sumnju o zanemarivanju ili na zanemarivanje od strane roditelja; propuste u obavljanju nadzora i zaštite deteta i učenika od povređivanja, samopovređivanja, upotrebe alkohola, duvana, narkotičkog sredstva ili psihoaktivne supstance, uključivanja u destruktivne grupe i organizacije i dr.

PREVENCIJA NASILJA, ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA

Prevenciju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja čine mere i aktivnosti kojima se u ustanovi stvara sigurno i podsticajno okruženje, neguje atmosfera saradnje, uvažavanja i konstruktivne komunikacije.

Preventivnim aktivnostima se:

- 1) podiže nivo svesti i osetljivosti deteta i učenika, roditelja i svih zaposlenih za prepoznavanje svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 2) neguje atmosfera saradnje i tolerancije, uvažavanja i konstruktivne komunikacije u kojoj se ne toleriše nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje;
- 3) ističu i unapređuju znanja, veštine i stavovi potrebni za kreiranje bezbednog i podsticajnog okruženja i konstruktivno reagovanje na nasilje;
- 4) unapređuje poznavanje procedura za prijavljivanje i postupanje kod deteta i učenika, roditelja i svih zaposlenih u slučaju sumnje ili saznanja o svim oblicima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, obezbeđuje zaštita deteta i učenika, roditelja i svih zaposlenih od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 5) podstiče usvajanje pozitivnih normi i oblika ponašanja, učenje veština konstruktivne komunikacije i razvijanje empatije.
- 6) ostvaruje upoznavanje sa vidovima i strategijama pružanja odgovarajuće podrške i razumevanja različitih oblika komunikacija i ponašanja učenika sa teškoćama i smetnjama u razvoju i invaliditetom.
- 7) razvijaju socioemocionalne kompetencije dece i učenika, roditelja i zaposlenih (svest o sebi, svest o drugima, samoregulacija, odgovorno donošenje odluka i dr.).

Deca i učenici, roditelji i zaposleni zajednički planiraju, osmišljavaju i sprovode preventivne aktivnosti, načine informisanja o sadržajima, merama i aktivnostima za sprečavanje i zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

U okviru prevencije nasilja i zlostavljanja ustanova ostvaruje vaspitni rad, pojačan vaspitni rad i vaspitni rad koji je u intenzitetu primeren potrebama, specifičnostima ustanove i najboljem interesu deteta, samostalno ili u saradnji sa drugim nadležnim organima, organizacijama i službama.

Prava, obaveze i odgovornosti svih u ustanovi u prevenciji nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Radi prevencije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ustanova je dužna da upozna sve zaposlene, decu, učenike i roditelje sa njihovim pravima, obavezama i odgovornostima, propisanim zakonom, Pravilnikom o protokolu i drugim podzakonskim i opštim aktima.

Zaposleni svojim kvalitetnim radom (vaspitno-obrazovnim, obrazovno-vaspitnim, vaspitnim, stručnim i drugim radom) i primenom različitih metoda, oblika rada i aktivnosti obezbeđuju podsticajnu i bezbednu sredinu.

U ustanovi odeljenjski starešina, vaspitač, nastavnik i stručni saradnik izborom odgovarajućih sadržaja i načina rada doprinose sticanju kvalitetnih znanja i veština i formiranju vrednosnih stavova za uzajamno razumevanje, uvažavanje različitosti, konstruktivno prevazilaženje sukoba i dr.

U izradu IOP a se, ukoliko postoji potreba, uključuje se predstavnik Tima za zaštitu radi planiranja aktivnosti u okviru IOPa, a u vezi sa zaštitom od nasilja.

Odeljenjski starešina, vaspitač, nastavnik i stručni saradnik je dužan da obezbedi zaštitu deteta i učenika od proizvoljnog ili nezakonitog mešanja u njegovu privatnost, porodicu, dom ili prepisku, kao i zaštitu od nezakonitih napada na njegovu čast i ugled.

Zaposleni ne sme svojim ponašanjem da izazove ili doprinese nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju (na primer: nepoštovanje ličnosti i prava deteta i učenika, nedoslednost u postupanju, neobjektivno ocenjivanje i dr.).

Učenici, kao odgovorni učesnici u obrazovanju i vaspitanju, radi prevencije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, obavezni su da: uvažavaju i poštuju ličnost drugih - dece, učenika, zaposlenih, roditelja i trećih lica; poštuju pravila ustanove i sve one akte kojima se uređuju njihova prava, obaveze i odgovornosti; aktivno učestvuju u radu odeljenjske zajednice; pružaju vršnjačku podršku; kao članovi učeničkog parlamenta i školskog odbora, posebno doprinose i učestvuju u preventivnim aktivnostima; svojim ponašanjem ne izazivaju, doprinose ili učestvuju u nasilju i zlostavljanju.

Roditelj je dužan da, u najboljem interesu deteta i učenika: saraduje sa ustanovom; učestvuje u preventivnim merama i aktivnostima; uvažava i poštuje ličnost svog deteta, druge dece i učenika, zaposlenih, drugih roditelja i trećih lica.

Roditelj ne sme svojim ponašanjem u ustanovi da izazove ili doprinese pojavi nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja prema detetu, učeniku, zaposlenom, drugom roditelju i trećim licima, a kada to učini direktor je dužan da odmah o tome obavesti javnog tužioca i policiju, a nakon toga elektronskim putem nadležnu školsku upravu.

Roditelj ima obavezu i odgovornost, u skladu sa zakonom kojim se uređuju osnovane sistema obrazovanja i vaspitanja, da na poziv škole uzme aktivno učešće u svim oblicima vaspitnog rada sa učenikom, odnosno da saraduje sa školom u postupku zaštite učenika od nasilja. Ako se roditelj ne odazove na poziv škole, u skladu sa zakonom škola podnosi prekršajnu, odnosno krivičnu prijavu za utvrđivanje odgovornosti roditelja i obraća se nadležnom centru za socijalni rad da protiv roditelja preduzme mere iz svoje nadležnosti.

Program zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Prevenција nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao jedan od prioriteta u ostvarivanju obrazovno-vaspitnog rada planira se razvojnim planom i sastavni je deo godišnjeg plana rada. Ustanova programom zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja određuje mere i aktivnosti

koje obezbeđuju razvijanje i negovanje pozitivne atmosfere i bezbedno okruženje (u daljem tekstu: program zaštite).

Program zaštite utvrđuje se na osnovu analize stanja bezbednosti, odnosno svih aspekata školske sredine, prisutnosti različitih oblika i intenziteta nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, specifičnosti ustanove i rezultata samovrednovanja i vrednovanja kvaliteta rada ustanove. Programom zaštite definišu se preventivne i interventne aktivnosti, odgovorna lica i vremenska dinamika njihovog ostvarivanja.

Program zaštite sadrži:

- 1) načine na koji se preventivne mere i aktivnosti ugrađuju u svakodnevni život i rad ustanove (vaspitne, nastavne i vannastavne aktivnosti), na svim nivoima (pojedinaac, vaspitna grupa, odeljenjska zajednica, učenički parlament, stručni organi, tela i timovi, roditeljski sastanci, roditelji - individualno i grupno, savet roditelja);
- 2) stručno usavršavanje zaposlenih radi unapređivanja kompetencija zaposlenih za preventivni rad, blagovremeno uočavanje, prepoznavanje, reagovanje na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje;
- 3) načine informisanja o obavezama i odgovornostima u oblasti zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 4) podsticanje i osposobljavanje učenika za aktivno učestvovanje u radu odeljenjske zajednice, učeničkog parlamenta, školskog odbora i stručnih organa ustanove;
- 5) sadržaje i načine za pojačan vaspitni rad radi razvijanja samoodgovornog i društveno odgovornog ponašanja;
- 6) postupke za rano prepoznavanje rizika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 7) načine reagovanja na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, uloge i odgovornosti i postupanje u intervenciji kada postoji sumnja ili se ono događa;
- 8) oblike i sadržaje rada sa svom decom i učenicima, odnosno onima koji trpe, čine ili su svedoci nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 9) načine, oblike i sadržaje saradnje sa porodicom, jedinicom lokalne samouprave, nadležnom organizacionom jedinicom policije (u daljem tekstu: policija), centrom za socijalni rad, zdravstvenom službom, pravosudnim organima i dr.;
- 10) načine praćenja, vrednovanja i izveštavanja organa ustanove o ostvarivanju i efektima programa zaštite, a naročito, u odnosu na:
 - (1) učestalost incidentnih situacija i broj prijava;
 - (2) zastupljenost različitih oblika i nivoa nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
 - (3) broj povreda;

(4) učestalost i broj vaspitno-disciplinskih postupaka protiv učenika i disciplinskih postupaka protiv zaposlenih;

(4a) broj i efekte operativnih planova zaštite;

(5) ostvarene obuke u prevenciji nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i potrebe daljeg usavršavanja;

(6) broj i efekte akcija koje promovišu saradnju, razumevanje i pomoć vršnjaka;

(7) stepen i kvalitet uključenosti roditelja u život i rad ustanove;

(8) druge parametre.

Tim za zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Ustanova ima poseban tim za zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja (u daljem tekstu: tim za zaštitu).

Članove i rukovodioca tima za zaštitu određuje direktor ustanove iz reda zaposlenih (nastavnik, vaspitač, stručni saradnik, sekretar i dr.). Broj i sastav članova tima za zaštitu zavise od specifičnosti ustanove (vrsta i veličina ustanove, organizacija rada, izdvojena odeljenja, prisustvo dece i učenika iz manjinskih i marginalizovanih grupa i dr.). Direktor određuje, psihologa, pedagoga ili, izuzetno, drugog zaposlenog - člana tima za zaštitu, kao odgovornog za vođenje i čuvanje dokumentacije o svim situacijama nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u kojima tim za zaštitu učestvuje. Ustanova može da uključi u tim za zaštitu predstavnike roditelja i lokalne zajednice, učeničkog parlamenta i po potrebi odgovarajuće stručnjake (socijalni radnik, specijalni pedagog, lekar, predstavnik policije i dr.). Kada tim razmatra konkretne situacije nasilja u obavezi je da postupa u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita podataka o ličnosti.

Zadaci tima za zaštitu jesu, naročito, da:

1) priprema program zaštite u skladu sa specifičnostima ustanove i utvrđenim merama za unapređivanje na osnovu analize stanja;

2) informiše decu i učenike, zaposlene i roditelje o planiranim aktivnostima i mogućnosti traženja podrške i pomoći od tima za zaštitu;

3) učestvuje u obukama i projektima za razvijanje kompetencija zaposlenih potrebnih za prevenciju i intervenciju u situacijama nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;

4) predlaže mere za prevenciju i zaštitu, organizuje konsultacije i učestvuje u proceni rizika i donošenju odluka o postupcima u slučajevima sumnje ili dešavanja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;

5) uključuje roditelje u preventivne i interventne mere i aktivnosti;

6) prati i procenjuje efekte preduzetih mera za zaštitu dece i učenika i daje odgovarajuće predloge direktoru;

7) saraduje sa stručnjacima iz drugih nadležnih organa, organizacija, službi i medija radi sveobuhvatne zaštite dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;

8) vodi i čuva dokumentaciju;

9) izveštava stručna tela i organ upravljanja.

INTERVENTNE AKTIVNOSTI

Intervenciju u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje čine mere i aktivnosti kojima se ono zaustavlja, osigurava bezbednost učesnika (onih koji trpe, čine ili svedoče), smanjuje rizik od ponavljanja, ublažavaju posledice za sve učesnike i prate efekti preduzetih mera.

U ustanovi se interveniše na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, kada se ono dešava ili se dogodilo između: dece ili učenika (vršnjačko nasilje); zaposlenog i deteta, odnosno učenika; roditelja i deteta, odnosno učenika; roditelja i zaposlenog; učenika i zaposlenog, kao i kada nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje čini treće lice u odnosu na dete, učenika, zaposlenog ili roditelja.

Ustanova je dužna da interveniše uvek kada postoji sumnja ili saznanje da dete i učenik trpi nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, bez obzira na to gde se ono dogodilo, gde se događa ili gde se priprema.

Zaštita zaposlenih

Ustanova je dužna da interveniše uvek kada postoji sumnja ili saznanje da zaposleni trpi nasilje od strane učenika, roditelja ili trećeg lica u ustanovi ili za vreme organizovanja aktivnosti ustanove.

Kada je učenik počinitelj nasilja prema zaposlenom, direktor je dužan da odmah obavesti roditelja i centar za socijalni rad; da pokrene vaspitno-disciplinski postupak, i da izrekne vaspitno-disciplinsku meru, u skladu sa zakonom, a ako postoje elementi krivičnog dela ili prekršaja, prijavu podnese nadležnom javnom tužilaštvu odnosno prekršajnom sudu.

Kada je roditelj ili treće lice počinitelj nasilja prema zaposlenom direktor je dužan da odmah obavesti javnog tužioca i policiju.

Razvrstavanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja po nivoima

Razvrstavanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja na nivoe ima za cilj obezbeđivanje ujednačenog postupanja (intervenisanja) ustanova u situacijama nasilja i zlostavljanja kada su akteri deca, odnosno učenici (učenik-učenik, učenik-dete). Isti oblici nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja mogu da se pojave na više nivoa, ali se razlikuju u intenzitetu, stepenu rizika, učestalosti, posledicama i učesnicima. Procena nivoa nasilja se donosi na osnovu analize intenziteta, stepena rizika, trajanja i učestalosti ponašanja, posledica, broja učesnika, uzrasta i karakteristika razvojnog perioda deteta, odnosno učenika.

Na predškolskom uzrastu u skladu sa razvojnim karakteristikama uzrasta govorimo o sukobima među decom i agresivnom ponašanju. Tim za zaštitu deteta u predškolskoj ustanovi prilikom analize situacije i donošenja plana aktivnosti u radu sa detetom i porodicom uzima u obzir učestalost ponašanja, trajanje, intenzitet, posledice, stepen rizika po učesnike situacije, karakteristike razvojnog perioda i individualne karakteristike deteta.

U realizaciju plana aktivnosti uključuje se roditelj deteta. Ukoliko uključivanje porodice nije u najboljem interesu deteta, ustanova na osnovu stručnog mišljenja Tima za zaštitu uključuje nadležni centar za socijalni rad. U skladu sa procenom rizika i potrebama deteta uključuju se i drugi sistemi iz spoljašnje mreže zaštite u skladu sa svojom nadležnostima (sistem socijalne zaštite, sistem zdravstvene zaštite).

Prvi nivo:

Oblici fizičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: udaranje čvrga, guranje, štipanje, grebanje, gađanje, čupanje, ujedanje, saplitanje, šutiranje, prljanje, uništavanje stvari.

Oblici psihičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: omalovažavanje, ogovaranje, vređanje, ruganje, nazivanje pogrđnim imenima, psovanje, etiketiranje, imitiranje, "prozivanje".

Oblici socijalnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: dobacivanje, podsmevanje, isključivanje iz grupe ili zajedničkih aktivnosti, favorizovanje na osnovu različitosti, širenje glasina.

Oblici seksualnog nasilja i zlostavljanja su, naročito, neumesno, sa seksualnom porukom: dobacivanje, psovanje, lascivni komentari, širenje priča, etiketiranje, seksualno nedvosmislena gestikulacija.

Oblici nasilja i zlostavljanja zloupotrebom informacionih tehnologija i drugih komunikacionih programa su, naročito: uznemiravajuće pozivanje, slanje uznemiravajućih poruka SMS-om, MMS-om.

Drugi nivo:

Oblici fizičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: šamaranje, udaranje, gaženje, cepanje odela, "šutke", zatvaranje, pljuvanje, otimanje i uništavanje imovine, izmicanje stolice, čupanje za uši i kosu.

Oblici psihičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: ucenjivanje, pretnje, nepravedno kažnjavanje, zabrana komuniciranja, isključivanje, manipulisanje.

Oblici socijalnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: spletkarenje, uskraćivanje pažnje od strane grupe (ignorisanje), neuključivanje, neprihvatanje, manipulisanje, iskorišćavanje.

Oblici seksualnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: seksualno dodirivanje, pokazivanje pornografskog materijala, pokazivanje intimnih delova tela, svlačenje.

Oblici nasilja i zlostavljanja zloupotrebom informacionih tehnologija su, naročito: oglašavanje, snimanje i slanje video zapisa, zloupotreba blogova, foruma i četovanja, snimanje kamerom pojedinaca protiv njihove volje, snimanje kamerom nasilnih scena, distribuiranje snimaka i slika.

Treći nivo:

Oblici fizičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: tuča, davljenje, bacanje, prouzrokovanje opekotina i drugih povreda, uskraćivanje hrane i sna, izlaganje niskim temperaturama, napad oružjem.

Oblici psihičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: zastrašivanje, ucenjivanje uz ozbiljnu pretnju, iznuđivanje novca ili stvari, ograničavanje kretanja, navođenje na korišćenje narkotičkih sredstava i psihoaktivnih supstanci, uključivanje u destruktivne grupe i organizacije.

Oblici socijalnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: pretnje, izolacija, maltretiranje grupe prema pojedincu ili grupi, organizovanje zatvorenih grupa (klanova) koje ima za posledicu povređivanje drugih.

Oblici seksualnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: zavođenje od strane učenika i odraslih, podvođenje, zloupotreba položaja, navođenje, iznuđivanje i prinuda na seksualni čin, silovanje, incest.

Oblici nasilja i zlostavljanja zloupotrebom informacionih tehnologija su, naročito: snimanje nasilnih scena, distribuiranje snimaka i slika, dečija pornografija.

Radi ujednačenog i primerenog postupanja, ustanova u prevenciji i intervenciji na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, opštim aktom utvrđuje kao lakše povrede obaveza učenika:

- ponavljanje nasilnog ponašanja sa prvog nivoa kada vaspitni rad nije delotvoran;
- nasilno ponašanje sa drugog nivoa kada pojačani vaspitni rad nije delotvoran.

Nasilno ponašanje sa trećeg nivoa može da bude tretirano kao teža povreda obaveza i kao povreda zabrane utvrđene zakonom, u zavisnosti od okolnosti (posledice, intenzitet, učestalost, učesnici, vreme, mesto, način i dr.), što procenjuju tim za zaštitu i direktor.

U domu učenika ponavljanje lakših povreda obaveza tretira se kao teža povreda obaveza u skladu sa zakonom kojim je uređen učenički i studentski standard. U domu učenika vaspitno-disciplinski postupak se vodi u skladu sa zakonom kojim je uređen učenički i studentski standard.

Intervencija prema nivoima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Nivo nasilja i zlostavljanja uslovljava i preduzimanje određenih interventnih mera i aktivnosti.

Na prvom nivou, po pravilu, aktivnosti preuzima samostalno odeljenjski starešina, nastavnik, odnosno vaspitač, u saradnji sa roditeljem, u smislu pojačanog vaspitnog rada sa vaspitnom grupom, odeljenjskom zajednicom, grupom učenika i individualno.

Izuzetno, ako se nasilno ponašanje ponavlja, ako vaspitni rad nije bio delotvoran, ako su posledice teže, ako je u pitanju nasilje i zlostavljanje od strane grupe prema pojedincu ili ako isto dete i učenik trpi ponovljeno nasilje i zlostavljanje za situacije prvog nivoa, ustanova interveniše aktivnostima predviđenim za drugi, odnosno treći nivo.

Na drugom nivou, po pravilu, aktivnosti preduzima odeljenjski starešina, odnosno glavni vaspitač u domu, u saradnji sa pedagogom, psihologom, timom za zaštitu i direktorom, uz obavezno učešće roditelja, u smislu pojačanog vaspitnog rada. Ukoliko pojačani vaspitni rad nije delotvoran, direktor pokreće vaspitno-disciplinski postupak i izriče meru, u skladu sa zakonom.

Na trećem nivou, aktivnosti preduzima direktor sa timom za zaštitu, uz obavezno angažovanje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe). Kada su izvršiocima nasilja učenici starosti do 14 godina protiv kojih se ne može podneti prekršajna ili krivična prijava, niti pokrenuti prekršajni i krivični postupak, na ovom uzrastu se isključivo primenjuju mere iz nadležnosti obrazovno-vaspitnog sistema, zdravstvenog sistema i sistema socijalne zaštite. U radu sa učenicom do 14 godina roditelj ima obavezu da se uključi u pojačan, odnosno po intenzitetu primeren potrebama učenika vaspitni rad. Ukoliko prisustvo roditelja nije u najboljem interesu učenika, tj. može da mu šteti, ugrozi njegovu bezbednost ili ometa postupak u ustanovi, direktor obaveštava centar za socijalni rad, odnosno policiju ili javnog tužioca.

Na ovom nivou obavezni su vaspitni rad koji je u intenzitetu primeren potrebama učenika, kao i pokretanje vaspitno-disciplinskog postupka i izricanje mere, u skladu sa zakonom. Ako je za rad sa učenicom angažovana i druga organizacija ili služba, ustanova ostvaruje saradnju sa njom i međusobno usklađuju aktivnosti.

Kada dete predškolskog uzrasta ispoljava agresivno ponašanje koje je deo razvojne faze ili posledica smetnje u razvoju deteta vaspitač u saradnji sa Timom za zaštitu planira mere podrške uz obavezno uključivanje roditelja. Tim za zaštitu procenjuje da li je potrebno uključivanje drugih institucija za podršku detetu i porodici (centra za socijalni rad, zdravstvene službe i dr.).

Kada roditelj čini nasilje ili zlostavljanje deteta i kada njegovo uključivanje u postupak nije u najboljem interesu deteta Tim za zaštitu obavezno uključuje nadležni centar za socijalni rad.

Informacije o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju prikuplja, po pravilu, psiholog, pedagog, odnosno drugo zaduženo lice u ustanovi - odeljenjski starešina, nastavnik, vaspitač ili član tima za zaštitu, neposredno po saznanju ili sumnji na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje. Način prikupljanja informacija određuje se u skladu sa specifičnostima situacije. Izjava od maloletnih učenika se uzima u skladu sa odredbama zakona koji uređuje osnove sistema obrazovanja i vaspitanja, a kojima je propisan vaspitno-disciplinski postupak u ustanovi.

Ako postoji sumnja ili saznanje o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju deteta i učenika u porodici, direktor bez odlaganja obaveštava policiju ili javnog tužioca, koji preduzimaju dalje mere u skladu sa zakonom.

Ukoliko se radi o događaju koji zahteva preduzimanje neodložnih interventnih mera i aktivnosti, direktor obaveštava roditelja i centar za socijalni rad, koji dalje koordinira aktivnostima sa svim učesnicima u procesu zaštite deteta i učenika.

Ako postoji sumnja da nasilni događaj može da ima elemente krivičnog dela ili prekršaja, direktor obaveštava roditelja i podnosi krivičnu prijavu nadležnom javnom tužilaštvu, odnosno zahtev za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom prekršajnom sudu.

Ukoliko postoji sumnja ili saznanje da je učenik uključen u promovisanje, zagovaranje i podržavanje ideološki motivisanog nasilja, odnosno u nasilni ekstremizam, direktor škole saziva tim za zaštitu koji razmatra situaciju i na osnovu prikupljenih informacija odlučuje o daljem postupanju.

Ukoliko postoji sumnja ili saznanje da učenik priprema i/ili učestvuje u ideološki motivisanom nasilju, odnosno u nasilnom ekstremizmu koje ima elemente krivičnog dela i kada taj događaj očigledno zahteva neodložno postupanje, direktor odmah obaveštava roditelja, javnog tužioca i policiju.

Ukoliko postoji sumnja ili saznanje da je dete, odnosno učenik uključen u bilo koji oblik trgovine ljudima, direktor se obraća službi nadležnoj za identifikaciju i podršku žrtava trgovine ljudima, odnosno Centru za zaštitu žrtava trgovine, nadležnom centru za socijalni rad i policiji.

Uvek kada je zaposleni počinitelj nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja prema detetu i učeniku u ustanovi, direktor preduzima mere prema zaposlenom, u skladu sa zakonom, a prema detetu i učeniku mere za zaštitu i podršku (plan zaštite) na osnovu Pravilnika o protokolu.

Kada je roditelj počinitelj nasilja i zlostavljanja prema zaposlenom, svom detetu, detetu/učeniku ili trećem licu direktor je dužan da odmah obavesti policiju ili javnog tužioca.

Kada je učenik počinitelj nasilja prema zaposlenom, direktor je dužan da obavesti roditelja i centar za socijalni rad; da pokrene vaspitno-disciplinski postupak, i da izrekne vaspitno-disciplinsku meru, u skladu sa Zakonom, a ako postoje elementi krivičnog dela ili prekršaja, prijavu podnese nadležnom javnom tužilaštvu odnosno prekršajnom sudu.

Ukoliko postoji sumnja da je počinitelj nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja treće odraslo lice (uključujući punoletnog učenika) prema detetu i učeniku, direktor je obavezan da istovremeno obavesti roditelja deteta koje je izloženo nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju, nadležni centar za socijalni rad i podnese krivičnu prijavu nadležnom javnom tužilaštvu, odnosno zahtev za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom prekršajnom sudu.

Kada se nasilje i zlostavljanje dešava u ustanovi između odraslih lica (zaposleni - zaposleni; zaposleni - roditelj; zaposleni, roditelj - treće lice), direktor preduzima mere, u skladu sa zakonom.

Ukoliko ustanova ima saznanje da se nasilje u koje su uključeni učenici dogodilo van ustanove, dužna je da pojača vaspitni rad sa učenicima uz obavezno uključivanje roditelja, osim kada se radi o nasilju u porodici, kada je nužno uključiti nadležni centar za socijalni rad.

Ukoliko se nasilno ponašanje dogodi u prostoru ustanove i/ili u vreme obrazovno-vaspitnog rada i drugih aktivnosti ustanove preduzimaju se mere pojačanog vaspitnog rada, a u skladu sa procenom nivoa vodi i okončava vaspitno-disciplinski postupak u rokovima i na način utvrđen zakonom. Ustanova obaveštava druge institucije u zavisnosti od procenjenog nivoa nasilja.

U postupku zaštite deteta i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ustanova je dužna da: postupak vodi efikasno i ekonomično; obezbedi zaštitu i poverljivost podataka do kojih dođe pre i u toku postupka; da dete, odnosno učenika ne izlaže ponovnom i nepotrebnom davanju izjava.

Redosled postupanja u intervenciji

1) Proveravanje sumnje ili otkrivanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja obavlja se prikupljanjem informacija - direktno ili indirektno.

Prikupljanje informacija ima za cilj utvrđivanje relevantnih činjenica na osnovu kojih se potvrđuje ili odbacuje sumnja na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje. Tokom prikupljanja informacija poštuju se principi utvrđeni Konvencijom i pravila koja se primenjuju u postupcima u kojima učestvuje maloletno lice - dete i učenik.

Ustanova proverava svaku informaciju o mogućem nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju i vrši pregled video zapisa ukoliko ustanova ima elektronski nadzor nad prostorom. Kada roditelj prijavi direktoru neprimereno ponašanje zaposlenog prema njegovom detetu, direktor postupa u skladu sa zakonom.

U slučaju neosnovane sumnje pojačava se vaspitni rad i prati ponašanje učesnika. Kada se potvrdi sumnja, direktor i tim za zaštitu preduzimaju mere i aktivnosti za izvršeno nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje.

2) Zaustavljanje nasilja i zlostavljanja i smirivanje učesnika je obaveza svih zaposlenih u ustanovi, a naročito najbližeg prisutnog zaposlenog i dežurnog nastavnika, odnosno vaspitača da odlučno prekine sve aktivnosti, razdvoji i smiri učesnike u aktu nasilja. U slučaju da zaposleni proceni da je sukob visoko rizičan i da ne može sam da ga zaustavi, odmah će tražiti pomoć.

3) Obaveštavanje roditelja i preduzimanje hitnih akcija po potrebi (pružanje prve pomoći, obezbeđivanje lekarske pomoći, obaveštavanje policije i centra za socijalni rad) obavlja se odmah nakon zaustavljanja nasilja i zlostavljanja. Ukoliko roditelj nije dostupan ili njegovo obaveštavanje nije u najboljem interesu deteta i učenika, ustanova odmah obaveštava centar za socijalni rad.

4) Konsultacije u ustanovi se vrše radi: razjašnjavanja okolnosti, analiziranja činjenica na što objektivniji način, procene nivoa nasilja i zlostavljanja, nivoa rizika i preduzimanja odgovarajućih mera i aktivnosti, izbegavanja konfuzije i sprečavanja nekoordinisane akcije, odnosno radi uspostavljanja i razvijanja usklađenog, ujednačenog i efikasnog postupanja. u konsultacije u ustanovi uključuju se: odeljenjski starešina, dežurni nastavnik, vaspitač, psiholog, pedagog, tim za zaštitu, direktor, učenički parlament.

Ukoliko u toku konsultacija u ustanovi direktor i tim za zaštitu, usled složenih okolnosti ne mogu sa sigurnošću da procene nivo nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao i da odrede mere i aktivnosti, u konsultacije uključuju nadležne organe i druge organizacije i službe: ministarstvo nadležno za poslove obrazovanja i vaspitanja (u daljem tekstu: Ministarstvo) - nadležnu školsku upravu, centar za socijalni rad, policiju, pravosudne organe, zdravstvenu službu, a po potrebi odeljenje nadležno za poslove učeničkog i studentskog standarda.

5) Mere i aktivnosti preduzimaju se za sve nivoe nasilja i zlostavljanja. Operativni plan zaštite (u daljem tekstu: plan zaštite) sačinjava se za konkretnu situaciju drugog i trećeg nivoa za svu decu i učenike - učesnike nasilja i zlostavljanja (one koji trpe, koji čine i koji su svedoci nasilja i zlostavljanja).

Plan zaštite zavisi od: vrste i težine nasilnog ponašanja, posledica nasilja po pojedinca i kolektiv, broja učesnika i sl. Mere i aktivnosti se planiraju na osnovu sagledavanja karakteristika deteta/učenika, potreba za podrškom i uz učešće deteta/učenika i roditelja, osim kada se radi o nasilju u porodici, kada je nužno uključiti nadležni centar za socijalni rad.

Plan zaštite sadrži: aktivnosti usmerene na promenu ponašanja - pojačan vaspitni rad, rad sa roditeljem, rad sa odeljenjskom zajednicom, uključivanje učeničkog parlamenta i saveta roditelja, a po potrebi i organa upravljanja; nosioce tih aktivnosti vremensku dinamiku; načine kojima će se obezbediti ponovno uključivanje svih učesnika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u širu društvenu zajednicu. Mere i aktivnosti treba da budu preduzete uz učešće deteta i učenika i da budu u skladu sa njegovim razvojnim mogućnostima. Kada tim za zaštitu proceni da postoji potreba da se, osim pojačanog vaspitnog rada ili vaspitnog rada koji u intenzitetu odgovara potrebama deteta, odnosno učenika, prilagodi i obrazovni rad, predložiće timu za pružanje dodatne podrške učenicima pripremu individualnog obrazovnog plana.

Plan zaštite sačinjava tim za zaštitu zajedno sa odeljenskim starešinom, odnosno vaspitačem, psihologom, pedagogom, sekretarom direktorom i roditeljem, a po potrebi i sa drugim nadležnim organizacijama i službama. Za učenika koji se obrazuje u skladu sa članom 76. stav 6, tač. 1) i 2) Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja u izradu plana zaštite se uključuje Tim za inkluzivno obrazovanje. U pripremu plana zaštite i realizaciju, kada god je moguće, ustanova će uključiti predstavnike odeljenske zajednice, odnosno grupe, učeničkog parlamenta, kao i decu, odnosno učenike - učesnike u nasilju i zlostavljanju.

Plan zaštite sadrži i informacije o merama i aktivnostima koje ustanova preduzima samostalno, u saradnji sa drugim nadležnim organizacijama i službama i kada druge nadležne organizacije i službe sprovode aktivnosti samostalno. Kada su u mere i aktivnosti uključene druge organizacije i službe, određuju se zadaci, odgovorna lica, dinamika i načini međusobnog izveštavanja.

Plan zaštite treba da sadrži i evaluaciju plana.

Za treći nivo nasilja i zlostavljanja direktor ustanove podnosi prijavu nadležnim organima, organizacijama i službama i obaveštava Ministarstvo, odnosno nadležnu školsku upravu, u roku od 24 sata. Procena nivoa nasilja u roku od 24 sata utvrđuje se na sastanku tima za zaštitu. Ukoliko učenici borave u domu, obaveštava se i odeljenje nadležno za poslove učeničkog i studentskog standarda. Pre prijave obavlja se razgovor sa roditeljima, osim ako tim za zaštitu proceni da time može da bude ugrožen najbolji interes deteta i učenika, o čemu obaveštava policiju ili nadležnog javnog tužioca i nadležni centar za socijalni rad.

Ukoliko je komunikacija sa medijima neophodna, odgovoran je direktor, osim ako je direktor učesnik nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja. U tom slučaju komunikaciju sa medijima ostvaruje predsednik organa upravljanja. O komunikaciji sa medijima povodom konkretnih situacija nasilnog i rizičnog ponašanja kada se od ustanove traži izjava, ustanova je dužna da odmah obavesti nadležnu školsku upravu i službu nadležnu za odnose sa javnošću Ministarstva.

Ako se utvrdi odgovornost direktora za nepreduzimanje ili neblagovremeno preduzimanje odgovarajućih mera, propisanih ovim pravilnikom, u slučajevima povrede zabrane nasilja, u skladu sa zakonom koji uređuje osnove sistema obrazovanja i vaspitanja stiču se uslovi za prestanak dužnosti direktora. Direktor ustanove je prekršajno odgovoran ukoliko odmah po

saznanju ne prijavi nasilje u porodici ili neposrednu opasnost od nasilja, ometa prijavljivanje ili ne reaguje na njega.

6) Efekte preduzetih mera i aktivnosti prati ustanova (odeljenjski starešina, vaspitač, tim za zaštitu, psiholog i pedagog) radi provere uspešnosti, daljeg planiranja zaštite i drugih aktivnosti ustanove. Ustanova prati ponašanje deteta i učenika koje je trpelo i koje je izvršilo nasilje i zlostavljanje, ali i dece i učenika koji su indirektno bili uključeni (svedoci).

Prati se i uključenost roditelja i drugih nadležnih organa, organizacija i službi. Efekte preduzetih mera prate i nadležne službe Ministarstva.

Dokumentacija, analiza i izveštavanje

U sprovođenju preventivnih i interventnih mera i aktivnosti ustanova:

- 1) prati ostvarivanje programa zaštite ustanove;
- 2) evidentira slučajeve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja drugog i trećeg nivoa;
- 3) prati ostvarivanje konkretnih planova zaštite drugog i trećeg nivoa;
- 4) uključuje roditelja u vaspitni rad u skladu sa vrstom i nivoom nasilja i praćenje efekata preduzetih mera i aktivnosti;
- 5) analizira stanje i izveštava.

Odeljenjski starešina, odnosno vaspitač beleži nasilje na prvom nivou; prati i procenjuje delotvornost preduzetih mera i aktivnosti i evidentira u pedagoškoj dokumentaciji.

O slučajevima koji zahtevaju uključivanje tima za zaštitu (drugi i treći nivo) dokumentaciju (službene beleške i svi drugi oblici evidentiranja podataka o licu, događaju, preduzetim radnjama i dr.) vodi, čuva i analizira za potrebe ustanove psiholog ili pedagog, a izuzetno, drugi član tima za zaštitu koga je odredio direktor. Tim podnosi izveštaj direktoru dva puta godišnje. Direktor izveštava organ upravljanja, savet roditelja i učenički parlament.

Izveštaj o ostvarivanju programa zaštite je sastavni deo godišnjeg izveštaja o radu ustanove i dostavlja se Ministarstvu, odnosno nadležnoj školskoj upravi. Izveštaj sadrži, naročito: analizu efekata preventivnih mera i aktivnosti i rezultate samovrednovanja u ovoj oblasti, broj i vrstu slučajeva nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, preduzete interventne mere i aktivnosti, kao i njihove efekte.

Direktor odlučuje o dozvoli pristupa dokumentaciji i podacima u postupku zaštite deteta i učenika, osim ako je na osnovu zakona, a na zahtev suda, odnosno drugog nadležnog organa obavezan da ih dostavi. Korišćenje dokumentacije u javne svrhe i rukovanje podacima mora biti u skladu sa zakonom.

Na osnovu analiza stanja, praćenja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, vrednovanja kvaliteta i efikasnosti preduzetih mera i aktivnosti u oblasti prevencije i intervencije, ustanova definiše dalju politiku zaštite dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

